

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.165
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
Білавич Галині Василівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки педагогічних наук, професорки,
завідувачки кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана
Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Прокопів Любові Миколаївни

на дисертаційну роботу **Паски Андрія Валерійовича**

**«Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів
вищої освіти України (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)»**, подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи. В умовах утвердження інноваційної моделі розвитку української освіти та складних суспільно-політичних викликів, які переживає Україна в умовах сьогодення, особливої актуальності набуває проблема використання музейно-педагогічних технологій в освітньому процесі вищої школи, формування музейної культури студентської молоді. У цьому контексті варто наголосити на тому, що музейна педагогіка як наукова педагогічна дисципліна та освітня технологія у сфері практичної діяльності музеїв стала важливим інструментом розширення освітнього простору закладів вищої освіти у період незалежності України.

Дисертант обґрунтовано акцентує на необхідності дослідження динаміки становлення та розвитку музейної педагогіки упродовж 1990-х років – першої чверті XXI століття, що дає змогу простежити еволюцію науково-педагогічних підходів, інституційні трансформації та зміни освітньої політики, які впливали на зміст, форми й методи музейно-освітньої діяльності в закладах вищої освіти України.

Актуальність теми дисертаційної роботи Паски Андрія Валерійовича зумовлена потребою комплексного й системного аналізу особливостей розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України у 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст., сучасними запитами на вивчення науково-педагогічних ідей фундаторів українського музеєзнавства та музейної педагогіки, необхідністю творчого використання надбань у цій сфері у процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Паски Андрія Валерійовича «Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів вищої освіти України (90-ті рр. XX – перша чверть XXI ст.) є своєчасним, актуальним і соціально затребуваним, адже ґрунтується на поєднанні історичного, теоретичного та практичного аналізу досліджуваної проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність дисертаційної роботи підтверджується тим, що вона є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер 0108U009122). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №5 від 31.05.2022 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №5 від 02.04.2025 р.).

Наукова новизна та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна роботи зумовлена поставленими завданнями та

результатами їх розв'язання. У дослідженні здійснено комплексний аналіз розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України у період незалежності як освітньої технології у сфері практичної діяльності музеїв ЗВО та наукової дисципліни, яка інтегрує музеєзнавство, педагогіку, культурологію, психологію, комунікаційні студії, філософію, соціологію, цифрову гуманітаристику, краєзнавство та ін. Автором розроблено періодизацію формування музейно-освітнього простору та розвитку музейної педагогіки у ЗВО України в 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст., уведено до наукового обігу масив різновидових джерел, що стосуються розвитку української музейної педагогіки. Дисертантом проаналізовано досвід використання освітньо-виховного потенціалу різних типів і профілів музеїв у процесі вивчення здобувачами вищої освіти музейної педагогіки, визначено перспективні напрями розвитку музейної педагогіки в сучасному освітньому просторі України.

Вагомими досягненнями А. В. Паски є те, що в роботі уточнено наукові уявлення про поняттєво-категоріальний апарат з досліджуваної проблеми, удосконалено практичний внесок окремих музеєзнавців, музейних педагогів-новаторів, науковців у розвиток музейної освіти студентської молоді. Цінним для роботи вважаємо дослідження вивчення специфіки формування фахових і загальнокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти засобами музейної педагогіки в історичному контексті.

Практичне значення дослідження. Дисертаційна робота А.В. Паски містить нові, раніше не захищені, науково-обґрунтовані результати дослідження, які підтверджують вирішення поставлених завдань Автором розроблено і рекомендовано до практичного застосування дев'ять авторських розробок з актуальних проблем розвитку музейної педагогіки у системі вищої освіти, розбудови навчальних музеїв у закладах вищої освіти та навчально-методичного забезпечення музейно-педагогічної освіти студентів. Серед них: «Класифікатор музеїв закладів вищої освіти України», логіко-функціональні моделі «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991-2025 рр.)», «Формування музейно-освітнього простору

закладів вищої освіти України»; інтерактивний студентський путівник «Музейний простір Прикарпаття» (свідоцтво ДО «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» про реєстрацію авторського права №138343 від 28.07.2025 р.). Крім того, дисертант підготував елективний курс «Музейна педагогіка» для здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Практичне значення одержаних результатів, безперечно, полягає в можливості їх застосування у науково-дослідницькій роботі з теорії та практики музейної педагогіки, історії педагогіки, краєзнавства, українознавства, методики викладання навчальних дисциплін педагогічного циклу. Результати даного історико-педагогічного дослідження будуть корисними на сучасному етапі для використання в освітньо-виховній та навчально-методичній роботі з метою створення навчально-методичних матеріалів, плануванні просвітницьких заходів зі студентською аудиторією та з метою підвищення кваліфікації фахівців у сфері музейної педагогіки і музеєзнавства.

Слід зауважити, що результати дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Завдяки ґрунтовному опрацюванню багатоаспектної джерельної бази, системному аналізу теоретичного та науково-методичного матеріалу, встановленню причинно-наслідкових зв'язків між складниками дослідження дисертанту вдалося досягти високого ступеня обґрунтованості й достовірності результатів дисертаційної роботи. Висновки до кожного із трьох розділів дисертації та загальні висновки переконують у вирішенні поставлених завдань, спрямованих на досягненні мети наукового дослідження, яка забезпечувалася шляхом комплексного використання таких методів наукового дослідження, як: аналіз, синтез, узагальнення науково-теоретичних і практичних

положень сучасної музейної педагогіки; проблемно-хронологічний; пошуково-бібліографічний; структурний; біографічний; історико-географічний; порівняльно-аналітичний; емпіричний.

У цілому дисертаційне дослідження А.В. Паски виконане на високому науковому рівні. Об'єктивність та достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій забезпечується обґрунтованістю наукових позицій та можливістю впровадження отриманих результатів у практику освітньо-виховної роботи закладів вищої освіти.

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертаційної роботи складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, додатків. Ґрунтовність і репрезентативність джерельної бази, а також масштабність здійсненого наукового пошуку підтверджуються використанням 733 джерел, у тому числі 9 праць сучасних іноземних дослідників музейної педагогіки. Зміст дисертаційної роботи охоплює основні аспекти теми дослідження. У вступі чітко визначено мету, завдання, предмет, об'єкт, хронологічні та територіальні межі дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення дослідження, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх упровадження в освітній процес. Аналіз наукового апарату дисертаційної роботи засвідчує його теоретико-методологічну обґрунтованість, коректність і достатність.

У першому розділі «Музейна педагогіка в закладах вищої освіти України як наукова проблема» здійснено детальний аналіз теоретичних засад дослідження. Дисертант ґрунтовно висвітлив джерельну базу музейної педагогіки, здійснивши її класифікацію за змістовими та видовими критеріями на чотири групи джерел. Аналіз джерельної бази дав змогу автору зробити висновок про те, що упродовж 90-х рр. ХХ – першої чверті ХХІ ст. сформувалися такі основні напрями дослідження у сфері музейної педагогіки вищої школи: формування фахових, дослідницьких і загальнокультурних компетентностей студентів у музейному просторі; вивчення студентської музейної аудиторії; шляхи підвищення ефективності музейної комунікації та музейних занять у ЗВО; створення та апробація нових освітніх методик, програм, експозицій у процесі музейної освіти

молоді; аналіз ролі музеїв та музейних комплексів ЗВО у формуванні ідентичності навчальних закладів, збереженні їхніх традицій та академічної спадщини, підвищенні популярності закладу освіти у регіоні та країні в цілому, промоції його унікальної історії.

У контексті дослідження А.В. Паска детально підійшов до аналізу та визначення сутності окремих теоретико-методичних та методологічних засад розвитку музейної педагогіки в освітньому просторі ЗВО України. Доречним у роботі є той факт, що автором розкрито суть музейної педагогіки як наукової галузі та освітньої технології, її педагогічну цінність та роль в оновленні змісту національної освіти в сучасних умовах російсько-української війни. Представлено авторські розробки «Сучасні наукові підходи до визначення дефініції «музейна педагогіка» в українській педагогічній науці», «Характеристика теоретико-методологічного компонента музейно-педагогічного процесу ЗВО», «Ключові якості сучасного музейного педагога ЗВО».

Дисертант підкреслює, що базисом дослідження педагогічної діяльності музеїв ЗВО України як досліджуваного періоду, так і сучасності слугує аналіз історичних витоків вітчизняної музейної педагогіки та освітньо-виховної діяльності фундаторів українського музейництва. У цьому контексті заслуговує на увагу характеристика відомих постатей XIX – XX ст., які своєю науково-творчою і практичною діяльністю заклали основи просвітницької, науково-дослідницької та культурно-освітньої роботи музейних установ.

У другому розділі «Музейні установи як освітній ресурс розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України (90-ті рр. XX ст. – перша чверть XXI ст.)» А.В. Паскою повно й аргументовано розкрито нормативно-методичні та організаційно-педагогічні засади діяльності музейних установ у закладах вищої освіти України досліджуваного періоду. З'ясовано кількісний склад і профільну структуру музеїв ЗВО України у період незалежності, прослідковано формування нормативно-правової бази діяльності навчальних музеїв, розкрито основоположні підходи і принципи музейно-педагогічної діяльності у ЗВО, конкретизовано форми

і методи діяльності університетських музеїв, принципи їх створення, специфіку управління та планування їхньої роботи.

Автором чітко сформульовані завдання музейної педагогіки в системі вищої освіти України досліджуваного періоду, а також виокремлено фактори, що визначають ефективність функціонування музейних установ закладів вищої освіти. У роботі розроблено логіко-функціональну модель «Формування музейно-освітнього простору закладів вищої освіти України», яка засвідчує аналітичну здатність автора на основі історико-педагогічного дослідження обґрунтовувати та розробляти інноваційні підходи й ідеї.

Доречним є факт, що автором вивчено і проаналізовано освітньо-виховну діяльність 91 навчального музею у 51 закладі вищої освіти III-IV рівнів акредитації усіх регіонів України. Основну увагу зосереджено на розкритті науково-педагогічних напрямів музейної роботи у ЗВО, до яких дисертант відносить науково-дослідницький, освітній, виховний і просвітницький. Сформульовано педагогічні вимоги до проведення навчальних музейних занять зі студентською аудиторією. На позитивну оцінку заслуговує авторська розробка «Сучасні форми організації педагогіки музейної діяльності у ЗВО». Дисертант доводить, що навчальні музеї ЗВО стали активними центрами як формальної, так і неформальної освіти студентської молоді, виконують функцію освіти студентів через вивчення культурних цінностей.

Вагомим доробком дисертанта вважаємо здійснене ним обґрунтування періодизації формування музейно-освітнього простору та розвитку музейної педагогіки ЗВО України у період незалежності. В основу періодизації покладено такі критерії: історико-педагогічний, політичний, правовий, освітньо-науковий. Дослідником підкреслено, що формування нормативно-правової бази діяльності навчальних музеїв ЗВО потребує подальшого вдосконалення на основі врахування як науково-теоретичних досягнень психолого-педагогічних та музеєзнавчих наук, так і потреб сучасного освітньо-виховного простору України.

У третьому розділі «Модернізація музейної педагогіки у закладах вищої освіти України: досвід і перспективи» Паска А.В. ґрунтовно розкрив сім актуальних

напрямів формування сучасного музейно-освітнього простору ЗВО в умовах орієнтації на креативну парадигму. З цією метою проаналізовано досвід упровадження в освітній процес навчальної дисципліни «Музейна педагогіка», музейно-педагогічних програм та спеціалізованих навчальних курсів, експериментально-дослідницьку діяльність із вивчення ролі музейної педагогіки у формуванні професійної компетентності здобувачів вищої освіти. Висвітлено досвід створення музейно-виставкових просторів і музейно-культурних центрів ЗВО, які акцентують увагу на досягненні різних галузей знань, окремих наук і мистецтва.

На позитивну оцінку заслуговує здійснений аналіз використання сучасних цифрових технологій в освіті, упровадження спільних музейно-педагогічних проєктів з державними, громадськими і приватними музеями, популяризація нових музейних проєктів з метою пошуку шляхів дієздатності навчальних музеїв ЗВО в умовах Війни за Незалежність України.

Грунтовний аналіз розвитку музейно-педагогічної діяльності у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника дав змогу автору розробити логіко-функціональну модель «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991-2025 рр.)». У дисертаційній роботі розроблено методику вивчення ролі музейної педагогіки у формуванні особистості сучасного студента та проведено експериментальне дослідження серед студентів факультету філології, педагогічного факультету та факультету історії, політології і міжнародних відносин університету. Проведене анкетування дало змогу визначити структурні компоненти готовності бакалаврів і магістрів до засвоєння музейної інформації, а також виявити особливості соціально-психологічної адаптації й соціалізації молодого покоління засобами музейної педагогіки на різних етапах навчання. Високої оцінки, на наш погляд, заслуговує розробка дисертантом перспективних напрямів розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України, серед яких – науково-дослідницький, організаційно-педагогічний, експериментально-дидактичний,

інформаційно-комунікаційний, просвітницько-виховний, міжнародно-інтеграційний.

Загальні висновки до дисертації співвіднесені зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів. Заслужують на увагу багаточисельні додатки до дисертації (обсягом 206 сторінок), у яких автором зібрано довідково-інформаційний матеріал, що доповнює та ілюструє зміст усіх трьох розділів роботи.

Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані автором. Результати дисертаційного дослідження достатньо широко репрезентовані в наукових публікаціях авторки, що свідчить про належний рівень апробації отриманих наукових результатів. Основні положення та результати дослідження А. В. Паски відображено у 16 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, а 11 – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій. Аналіз змісту зазначених публікацій дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, отримані в ході дослідження, повною мірою репрезентовані в друкованих наукових працях.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та наукових публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикацій чи фальсифікації. Дисертант коректно посилається на власні наукові праці, дослідження інших авторів, нормативно-правові акти та інші використані джерела. Поршень принципів академічної доброчесності в роботі не встановлено.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації.

1. У дисертаційній роботі досить повно висвітлено джерельну базу та історіографію дослідження музейної педагогіки України (підрозділи 1.1; 2.1). Однак варто було глибше розкрити напрацювання з методики і дидактики музейної освіти студентської молоді, сучасне навчально-методичне забезпечення вивчення навчальної дисципліни «Музейна педагогіка» у закладах вищої освіти, зокрема, навчальні і методичні посібники, практичні розробки, рекомендації кафедр

педагогіки університетів, інформаційно-довідкові матеріали з музейно-педагогічної діяльності.

2. У дисертаційному дослідженні (підрозділи 2.2; 2.3; 3.2) ґрунтовно розкрито освітньо-виховний потенціал університетських музеїв, а також основні напрями, форми й методи їхньої діяльності. Водночас робота виграє б за умови більш детального висвітлення взаємодії навчальних музеїв з іншими структурними підрозділами університетів – науковими центрами, лабораторіями, кафедрами, деканатами, бібліотеками, навчально-науковими інститутами, органами студентського самоврядування тощо – з метою координації зусиль у сфері музейної освіти студентів..

3. У роботі недостатньо репрезентовано аналіз напрацювань зарубіжних науковців у галузі музейної педагогіки крізь призму процесів інтернаціоналізації вищої освіти та інтеграції України до європейського освітнього простору. Доцільним було б поглиблене осмислення практичного значення міжуніверситетських науково-освітніх взаємозв'язків у сфері музейної педагогіки, зокрема академічної мобільності, спільних дослідницьких проєктів і трансферу інноваційного зарубіжного досвіду музейної освіти студентів у практику закладів вищої освіти України.

4. У підрозділі 3.1 дисертаційної роботи обґрунтовано підкреслюється, що сучасні цифрові технології виступають якісним інструментом музейної освіти; наголошено на необхідності цифровізації науково-освітньої діяльності університетських музеїв, створенні віртуальних музейних експозицій і віртуальних турів. Водночас, з огляду на практичну цінність дослідження, доцільним було б розроблення музейного проєкту «Віртуальні тури музеями Карпатського національного університету імені Василя Стефаника», насамперед музею історії університету. Реалізація такого проєкту дала б змогу інтегрувати музейні експозиції в освітній процес на системній основі, підвищити мотивацію студентської молоді до активнішого відвідування музеїв та музейних виставок, а також розширити доступ до музейних ресурсів у форматі цифрового освітнього середовища.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Зазначені зауваження та побажання носять рекомендаційний характер і не знижують загальної наукової цінності дисертаційного дослідження. Зміст роботи переконливо підтверджує виконання поставлених завдань, а результати дослідження належним чином представлені в її структурних розділах. Загалом аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Паски Андрія Валерійовича «Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів вищої освіти України (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)» є завершеним і самостійним дослідженням, у якому отримані нові науково-обґрунтовані результати.

Зважаючи на актуальність, наукову новизну, важливість одержаних дисертантом результатів дослідження, їх обґрунтованість і вірогідність та вагому практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота, що представлена на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає що відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р №44 (зі змінами), її автор, Паска Андрій Валерійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Любов ПРОКОПІВ